

[Transcript] DS Vandaag / De leerstoel doorgelicht: is wetenschappelijke onafhankelijkheid verzekerd?

Dit is Vandaag, de dagelijkse podcast van de standaard. Ik ben Alexander Lippenveld. Aan onze Vlaamse universiteiten zijn 208 leerstoelen verbonden. Een soort gesponsorde onderzoeken.

Het levert onze universiteiten meer dan 20 miljoen euro per jaar extra op. Maar is het wel helemaal koscher dat banken, verzekeringsinstellingen, farmapedrijven of zelfs clubbruggen op die manier wetenschappelijk onderzoek betalen? En wie maakt daarover?

Dat is eigenlijk voortgekomen uit een onderzoeksinteresse die ik zelf had. En een aantal gesprekken die ik daarover een aantal jaren geleden gevoerd heb, met Vincent Manaart en het bijzondere CEO van Clubbruggen. En wij vonden elkaar redelijk snel over de noden die er waren en het onderzoek dat dan best werd gevoerd, zonder dat je dan op dat moment voorafnames doet op die resultaten uiteraard. Dat was professor Vernoodschapsrechter Robbie Hauben, maar ook de bekleder van de Leerstoelclub Bruggen aan de Universiteit Antwerpen. Rubemooiman van onze economiedactie.

Je bent voor de kranten afgelopen weekend in de Leerstoelengedoken.

Vertel eens, waarom heb je dat gedaan?

Wel, het is een onderwerp dat al een tijdje op onze radar stond en de concrete aanleiding was eigenlijk dit voorjaar toen de nationale loterij bekend maakte ook een leerstoel te zullen sponsoren. En zij wilde laten uitzoeken hoe het zat met gokverslaving, wat natuurlijk een beetje een vreemd verschijnsel is en een bedrijf dat geld verdient met gok of met loterijen en dan onderzoek laat doen over hoe je daar verslaafd aan kan raken. En dat was eigenlijk een beetje de concrete aanleiding om er dan echt werk van te maken.

Voordat we daarop verder gaan, kan je concrete uitleggen wat dat juist is, een leerstoel?

Wel, strikt genomen is het een vorm van meestje naad eigenlijk.

Dus het is een sponsor, het hoeft niet per se een bedrijf te zijn, die geld aan de universiteit geeft met het idee om daar wetenschappelijk onderzoek mee uit te voeren dat de samenleving ten goede komt.

Dat is eigenlijk de oorspronkelijke invulling van een leerstoel.

Universiteiten vinden dat heel aantrekkelijk, want dat geld komt binnen en daar zijn eigenlijk weinig voorwaarden aan verbonden die dat onderzoek is.

En eigenlijk kunnen de hoogleraar er zelf invullen natuurlijk wel in samenwerking met de sponsor.

Het bestaat ook nog een andere optie voor bedrijven om wetenschappelijk onderzoek te laten uitvoeren, hè?

Ja, dat klopt.

[Transcript] DS Vandaag / De leerstoel doorgelicht: is wetenschappelijke onafhankelijkheid verzekerd?

Voor de handlegende manier is eigenlijk een contractonderzoek.

Als een bedrijf zegt, ja, ik heb hier een vraag

of iets dat ik uitgezocht wil hebben

en ik heb er zelf de expertise niet voor,

maar de universiteit kan dat voor mij doen, dan sluiten ze gewoon een contract.

Het bedrijf zegt van ja, dit of dat moet uitgezocht worden,

dus hij stuurde rekening op.

Dat is gewoon contractonderzoek.

De stijging van dat aantal leerstoelen, dat is wel opvallend, hè?

Vertel eens.

Dus in de Antwerpen is het in een paar jaar tijd van 11 naar meer dan 30 gegaan.

In Gent is het zelfs een vertienvoudiging in 10 jaar tijd.

Dus ja, dit is echt een heel duidelijk booming business om het zo maar te zeggen.

Ja, financieel is het ook een booming business.

Ja, voor de universiteiten is dat heel duidelijk zo,

want ze zeggen dus ook ja, voor ons is dat een heel belangrijke inkomsterbron,

dat geld van die bedrijven.

In leerstoel levert jaarlijks 50 tot 70.000 euro per jaar op.

Dan gaat het meestal of altijd eigenlijk om een engagement van een aantal jaren,

dus je ziet dat die bedragen voorst oplopen

en alles bij elkaar gaat het voor de Vlaamse universiteiten

om een stromen van 20 miljoen euro per jaar.

Dus aanzienlijk.

Stel, Ruben, we hebben 50 tot 70.000 euro over als privépersonen.

Zouden wij ook een leerstoel kunnen aanvragen?

Of is dat enkel voor bedrijven weggelegd?

Nee hoor, dat kan.

Bedrijven en privépersonen kunnen dat doen.

Dat gebeurt ook.

Dus je hebt bijvoorbeeld ook leerstoelen die opgedragen zijn

aan een bepaalde persoon, bijvoorbeeld sommige mensen die overleden zijn,

waarvan op die manier de nagedachtenis in stand wordt gehouden.

Etienne Vermeers had er zo heen geloof ik.

Er was veel om te doen.

Ja, er is een leerstoel etienne Vermeers.

Dat is nu wel een uitzonderingse geval, want die wordt door de universiteit

zelf bekostigd.

Maar er zijn leerstoelen die door privépersonen worden bekostigd.

Oké, goed.

De KU Leuven is het actiefste, zag ik in de grafiekjes op onze website

in de leerstoelwerelden.

Ja, de KU Leuven heeft de meeste leerstoelen,

is er ook al langs mee bezig.

[Transcript] DS Vandaag / De leerstoel doorgelicht: is wetenschappelijke onafhankelijkheid verzekerd?

Je ziet dat daar eigenlijk de meeste expertise ook zit om dat geld binnen te slapen, vooral in de faculteit Geneeskunde. Er zijn er heel veel leerstoelen in Leuven. Meer dan de helft, 57% van de leuvense leerstoelen is verbonden aan de faculteit Geneeskunde. En gaan universiteiten ook actief op zoek bij bedrijven om een leerstoel te financieren, zeg maar? Ja, actief op zoek bij bedrijven. Ze maken dus reclame voor het feit dat je een leerstoel kunt sponsoren. Maar ik denk niet dat ze echt, laat ik zeggen, bij bedrijven gaan aankloppen van, alsjeblieft, komen leerstoel bij ons sponsoren. Maar ze zeggen dus wel tegen hun professoren van, kijk, als je een goed contact hebt met een bedrijf, kan je misschien eens voorstellen om een leerstoel te sponsoren. Ik denk dat het meer zo werkt, of aan wat hebben ze mij zo verteld. Ja, en zo deed ook professor Houben een voorstel aan Club Brugge, waardoor de leerstoel tot stand kwam. Het is niet dat Club Brugge iets specifiek heeft gevraagd of opgelegd. We hebben eigenlijk een gesprek gehad en daaruit is voortgekomen dat er onderzoeksneed is naar specifiek hoe je een profvoetbalclub professionaliseert. En de bedoeling was om dat dieper te gaan uitspitten en de resultaten publiek beschikbaar te maken aan iedereen, zodat iedereen erop vooruit gaat. Dan leid ik daaruit af dat ze die middelen echt wel nodig hebben. Ja, ze zeggen dat het nodig is om het onderzoek gefinancierd te krijgen. En vooral nu de overheidsmiddelen natuurlijk in Dalande Lijn, en dat gaan zij, je hoort daar regelmatig klachten over dat de financiering vanuit de overheid in Dalande Lijn gaat. Je kan nu eenmaal meer doen als je meer middelen hebt. En ik vind de inzet van private middelen voor publieke doelstellingen, zoals onderzoek dat publiek beschikbaar is. Ik vind dat iets goed, ik vind dat iets noble. En als daar de wareborgen van onafhankelijkheid en integriteit aan verbonden zijn, dan is dat voor mij alleen maar in win-win-zeraal, absoluut. Dus ja, het is nodig om andere financieringsbronnen aan te boren, en dan is dit natuurlijk een heel dankbaar manier om dat te doen. En hoe groot is dat aandeel van die leerstoelen in het totale onderzoeksbudget van onze universiteiten? Ja, dat is een interessante vraag. De universiteit zelf willen daar geen percentage op plakken,

[Transcript] DS Vandaag / De leerstoel doorgelicht: is wetenschappelijke onafhankelijkheid verzekerd?

dus ze zeggen niet van, ja,
het is zoveel procent dat van sponsors komt
en zoveel procent van bedrijven,
maar je ziet wel dat het een relatief beperkt deel is.
Het is nu niet ook niet zo dat al het wetenschappelijk onderzoek
of bijna al het wetenschappelijk onderzoek
nu door bedrijven gefinancierd wordt.
Natuurlijk, die 20 miljoen is maar een heel klein deel
van het totale budget van de universiteiten.
Wie zijn zo wat bekendste bedrijven
die actief zijn, die een leerstoelsponsor, zeg maar?
Wel, je ziet wel,
het is een heel breed arsenal eigenlijk van sponsors,
maar je ziet wel dat de grote meerderheid,
de grote multinational z, die natuurlijk ook het geld hebben,
50 tot 70.000 euro voor ons lijkt dat heel veel geld,
maar multinational die miljarden winst te maken,
ja, voor hen is dat natuurlijk relatief beperkt.
Dus om er zo wat namen te noemen,
ja, ze zijn er heel veel hoor, maar in de pharma-wereld,
Bayer, Johnson & Johnson, Pfizer, Roche,
maar ook grote Belgische bedrijven,
ABMBEV, Jan de Nul, BNP Paribas Barfort is heel actief,
die sponsort verschillende leerstoelen,
baloisen in de financiële sector, Belfius, Krelan, KBC,
zelfs Microsoft, sponsort een Vlaamse leerstoel,
dus ja, het zijn echt de grote bedrijven.
Al zijn er ook kleinere bij, maar je ziet ook
dat maatschappelijke organisaties uit het middenveld
daar ook niet voor terugdijn om onderzoek te sponsoren.
Het ACV bijvoorbeeld sponsort een leerstoelbeweging.net,
dus de christelijke arbeidsbeweging ook,
Moere Bond, Broers van Liefde, katholieke congregaties.
En wat zijn dan de onderzoeken die ze sponsoren?
Wel, dat zijn vaak onderzoeken die een beetje
in hun straatje zitten natuurlijk, bijvoorbeeld het VBO
heeft een financiële leerstoel
over Belgian Business Champions aan de KU Leuven
en het officiële doel daarvan luidt dan meer aandacht
te schenken aan Belgische bedrijven die succesvol
omgaan met strategische en maatschappelijke uitdagingen.
Dus ja, je ziet, dat is natuurlijk precies wat het VBO
als...

[Transcript] DS Vandaag / De leerstoel doorgelicht: is wetenschappelijke onafhankelijkheid verzekerd?

Verbond van Belgische ondernemingen doet eigenlijk.

Ja, precies.

En de Boere Bond is natuurlijk een corporatieve organisatie en die sponsort dan ook een leerstoel

rond de corporatieve onderneming, samen met CERA, die ook een corporatieve organisatie is achter KBC.

Maar je ziet ook andere dingen, bijvoorbeeld er is ook een leerstoel over assistentiehonden, dus voor blinden en dergelijke.

En die wordt dan gefinancierd door een organisatie die quakeprogramma's voor dergelijke honden opzet.

Dus ja, je ziet, het zit altijd in lijn met de activiteit van de organisatie zelf.

Je ziet bijvoorbeeld aan de KU Leuven

dat Bayer sponsort een leerstoel

die heet aan de Lecture Chair in Cardiovascular Medicine.

Ik ben heel ingewikkeld hoort, maar dat gaat dan over trombose en antitrombotische therapie.

ABMBEF, bierbrouwer, die sponsort ook een leerstoel.

Dat gaat dan over molting en brewing, dus moutprocessen en brouwtechnieken.

En ook een online cursus over de science of brewing.

Dus ja, je ziet in welke richting het gaat.

Straks vragen we ons af of dit systeem wel zo zuiver is, maar eerst gaan we er even uit voor reclame.

Stop, wie zit er nog met vragen?

Vragen als elektrisch laden, hoe doe ik dat invoudig?

Slim? Voordelig?

Ontdek al onze laterplossingen op maat.

Want bij Angie willen we dat iedereen mee is.

Angie, al onze energie gaat naar jou.

Ruben, terug naar jou en naar de leerstoelen.

Waarom sponsoren bedrijven die onderzoeken eigenlijk?

Dat was ook een vraag die ik had toen ik aan de research bezig was.

Je kan je inderdaad afvragen wat is het belang van bedrijven.

Maken producten, verkopen die, maken daar wins mee.

Waarom zouden die geld aan een universiteit geven als er eigenlijk niet echt een heel duidelijk rendement is?

Maar als je het vraagt aan bedrijven, dan zeggen ze het is goed voor onze PR.

Zijn naam komt dan in een soort wetenschappelijke context terecht.

Daarmee kunnen ze pronken bij klanten en relaties.

Ze kunnen de onderzoeken ook commercieel uitspelen.

[Transcript] DS Vandaag / De leerstoel doorgelicht: is wetenschappelijke onafhankelijkheid verzekerd?

Dat is heel duidelijk bij BNP Paribau,
dat is bijvoorbeeld die laat onderzoek doen.
En dan vervolgens zeggen ze van, kijk, uit dit onderzoek blijkt,
dit en dat.
En dan gaan wij dan als bang mee aan de slag.
Dus dat is allemaal goed voor Unimago natuurlijk.
Wat ik ook gehoord heb, is dat ze graag gewoon goede relaties
met hun universiteit hebben, ook bijvoorbeeld
om studenten al warm te maken
van een potentiële job bij dat bedrijf.
Het is natuurlijk een heel gespannen arbeidsmarkt.
Dus als zij zich kunnen profileren als aantrekkelijke werkgever
of als het bedrijf dat wetenschappelijk onderzoek
hoog in het verhandel voert, dan is dat een aantrekkelijke
propositie, denk ik, voor bedrijven.
Zelfs niet in zo'n dure manier
om die reclame te voeren, vind ik, om eerlijk te zijn.
Ja, en dat is natuurlijk bij farmaceutische bedrijven
ook heel duidelijk aan de orde,
want die leven natuurlijk van onderzoeken.
Dus hoe beter hun relaties met de universiteit zijn
en met studenten en met hoogleraren,
ja, hoe beter voor hen.
Dat is, ze willen gewoon, ja,
een goede samenwerking hebben met die universiteiten.
En als ze dat op die manier een beetje kunnen smeren,
die samenwerking verbandelt, dan is dat goed, denk ik, voor die bedrijven.
Ja, en dan komt er nog eens bij dat het ook een aantrekpos is
op de belastingbrief.
Ja, ja, inderdaad.
Dus als je het als bedrijf, als gift doet,
dus als het gewoon als meecenaat is,
ja, meecenaat is viscale aantrekbaar,
dus dat geldt ook voor deze leerstoelen.
Ja, zoals prof. Houben onderstreept wordt,
die wetenschappelijke objectiviteit of onafhankelijkheid
ja, hoog in het verhandel gedragen bij de universiteiten.
In de structuur van zo'n leerstoel
is dat de private partner zo'n geld
donneert aan de universiteit Antwerpen.
Waarbij dan wordt ingebijteld
dat die zo'n geld wordt in alle onafhankelijkheid
aangewend door de onderzoeker die daartoe wordt,

[Transcript] DS Vandaag / De leerstoel doorgelicht: is wetenschappelijke onafhankelijkheid verzekerd?

die daartoe de handschoenen opneemt, zeg maar.
Dus dat is wel belangrijk, want dat is soms een misverstand
dat omdat een leerstoel de naam draagt van een private partner,
dat naar de pijpen van de partner zo worden gedans
of dat de resultaten van die partner moeten worden behaald,
maar dat is helemaal niet zo.
Maar is het echt zo onschuldig, Ruben?
Dat is natuurlijk de cruciale kwestie.
De universiteiten hebben allemaal gedragskoders
en zeggen dat ze 100% autonoom zijn
in hoe dat onderzoek dan wordt gevoerd.
Maar je voelt natuurlijk wel
dat het is een samenwerkingsband,
dus die bedrijven sturen wel in zekere mate het onderzoek
op verschillende manieren zelfs.
Dus de sponsor bepaalt het thema van het onderzoek.
Er is wel eens waar niet een contract van,
oké, jullie gaan nu dit of dat onderzoeken
en op die en die manier.
Dus dat betekent dat een stuk van de wetenschappelijke capaciteit
van een universiteit wordt gereserveerd
voor een thema dat aangereikt wordt door het bedrijfsleven
en dat niet aangereikt wordt door bijvoorbeeld maatschappelijke noden
of wetenschappelijke nieuwsgierigheid.
Wat de Leersstoel Club Brugge betreft,
stelt de professor heel duidelijk
dat zijn onderzoekswerk wel maatschappelijk relevant is.
Ik kan alleen maar voor mezelf spreken uiteraard.
We hebben onze onderzoeksfocus
zelf verpaald met een functie van de actualiteit.
Bijvoorbeeld de fiscaliteit van het profvoetbal
is een tijdje een very hot topic,
dat is hier.
Daar hebben wij ook op ingezet door onderzoek te doen
voor het Europees Parlement
en daar bleek dan dat België als fiscalsysteem
de profspoort incentiveert
maar eigenlijk maar in het peloton meefietst
van andere Europese landen.
Wat op dat moment wel een belangrijke vaststelling was,
gestuurd door de feiten
en nogmaals, publiek beschikbaar
en uiteraard iedereen kan kritiek geven

[Transcript] DS Vandaag / De leerstoel doorgelicht: is wetenschappelijke onafhankelijkheid verzekerd?

op de argumenten
maar dat de argument gemaakt wordt is niet verkeerd.
Een ander punt is,
wat we net al zeggen, bedrijven
willen er natuurlijk ook wel iets uithalen
weliswaar niet echt een financieel rendement
maar wel een rendement in de vorm van goeie PR
en goeie relaties.
En dus door ontstaatsvoort
ik zou zeggen bijna collusie
tussen wetenschappelijk onderzoek
en bedrijfsbelangen
en de persoon die ik daarover ook
aan gebeld heb, een wetenschapsfilosof
Gustaf Koernenis, hij zegt ook van
ja, een hoogleraar die een leerstoel
bekleed zal nooit iets doen
dat echt recht tegen de belangen van die spons
waarin gaat, want dat doe je gewoon niet.
Als je geld krijgt van iemand
dan ga je die persoon vervolgens niet
rechtstreeks tegenwerken.
Dus het is natuurlijk een heel subtiel mechanisme
waarbij je wel vragen kunt stellen
denk ik.
Hoe reageerde universiteiten daarop?
Zij zeggen dat alles koosje ervoor loopt
en dat ze alles in etische coders
en gedragskoders en noem allemaal maar op hebben gegoten
en dat zou ik zeggen van ja
maar het is honderd procent
vastgelegd dat de bedrijven alleen maar
het thema kunnen aandrijven en niet
de manier waarop het onderzoek wordt gebeurd
en ook niet de onderzoeks resultaten
dus als het onderzoek iets zou uitwijzen
waarvan de bedrijven zeggen van ja, maar dat bevalt ons niet
dan is er geen mogelijkheid om dat tegen te houden
dat is waar de universiteiten
altijd mee afkomen om te zeggen van
ja, maar kijk weer eens niks aan de hand
Omdanks het feit dat de leerstoel van professor
Houben de naam van Club Bruggedraagd

[Transcript] DS Vandaag / De leerstoel doorgelicht: is wetenschappelijke onafhankelijkheid verzekerd?

verzekert hij ons
dat hij niet aan hen gebonden is
maar Ruben, soms moeten we toch
beducht voor zijn
zeg maar, dat het te veel
spek naar de bek van de mc
ik zeg het, het is subtiel
dus iemand anders zijn van wat je bijvoorbeeld ziet
dat geldt dat allemaal uit de farmaceutische industrie komt
ja, dat wordt dan besteed
aan onderzoek in de sfeer
van die farmaceutische bedrijven
en het zal bijvoorbeeld nooit
besteed worden aan onderzoek
hoe kunnen we nu goedkoopigeneesmiddelen
maken voor de derde wereld
daar verdienen die farmaceutische bedrijven niet genoeg aan
ja, dus
ja, zo subtiel is het natuurlijk
het kan best zijn dat er maatschappelijke noden zijn
waar je interessant wetenschappelijk onderzoek naar
kan doen die niet de noden zijn
van de bedrijven die sponsors zijn
Ruben, tot slot
onze krant twijfelt toch
of dit allemaal zo zuiver op de graad is
in het commentaarstuk
van de krant
afgelopen weekend schreef collega Engengijs
het leerstoelmodel zet de geloofwaardigheid
als onderwijs en van onze wetenschappers
onder druk
ja, dat zijn grote woorden
natuurlijk is het dan
door die leerstoelen slechter gesteld
met de wetenschappelijke
onafhankelijkheid
ja, ik denk dat Inge daar wel een punt heeft
het voorbeeld is natuurlijk
die nationale loterij
hoe geloofwaardig is dat de nationale loterij
die vervolgens gaat laten onderzoeken
hoe het met de verslaving gesteld is

[Transcript] DS Vandaag / De leerstoel doorgelicht: is wetenschappelijke onafhankelijkheid verzekerd?

je voelt gewoon
ja, wat verringt
en zo zijn er natuurlijk meer voorbeelden
een goed voorbeeld is ook een leerstoel etisch bankieren
die door BNP Paribas Fortis wordt
gesponsord
ja, BNP Paribas Fortis is al herhalelijk
op de vingers getekt, wegens onethisch gedrag
bijvoorbeeld over onvoldoende witwastoezicht
en dat soort zaken meer
dus ja, je voelt dat in een ideale wereld
zou dit niet nodig hoevoet te zijn
is er gewoon geld om onderzoek te doen
naar thema's die wetenschappers aandragen
of die de samenleving belangrijk vindt
die bedrijven aanrijken
dat is niet ideaal, zou ik zeggen
nog een laatste keer naar professor Houben
de ouder van de Leerstoel Club Brugge
het is niet enkel
voor die club dat hij doet
maar voor alle profclubs
in het Belgische voetbal
het is echt de bedoeling
om iets uit te bouwen
waar alle clubs van kunnen profiteren
omdat we hier
niet op een eiland staan
alle clubs werken aan de vooruitgang
van het Belgische prof voetbal
en dat doe je alle samen
door kennis te delen
zodanig dat je dat product
prof voetbal zo goed mogelijk kan
uitbouwen
met altijd die aandacht
ook voor de maatschappelijke relevantie
van het voetbal
dat een sportclub en een voetbalclub
bij het bijzonder
heeft wel een bijzondere positie
in de samenleving ook
dat is niet een gewoon bedrijf

[Transcript] DS Vandaag / De leerstoel doorgelicht: is wetenschappelijke onafhankelijkheid verzekerd?

om de hele fans niet te vergeten
meer onderzoek is altijd
beter dan minder onderzoek
dus je zou kunnen zeggen
als je die leerstoelen volledig in de band zou doen
dan is er minder geld voor
wetenschappelijk onderzoek
het is ook niet slecht dat bedrijven
een goede relatie hebben met hun universiteiten
doen wetenschappelijk onderzoek
bedrijven gebruiken wetenschappelijk onderzoek
om producten en diensten te optimaliseren
dat is op zich allemaal niet
heel erg en het kan zelfs positief zijn
maar natuurlijk je voelt wel
dat zo'n geldstroom
de zaken net eventjes
wat minder zuiver maakt
laat ik het zo zeggen
en waar we kritisch naar moeten blijven kijken
goed Ruben mooi man, dank je wel
graag gedaan
dit was vandaag de dagelijkse podcast van de standaard
bedankt voor het luisteren
volg ons op Spotify, Apple Podcast
of eender welk ander podcast platform
of download de vernieuwde app
DS Podcast, waar je ons werk
en de beste luistertips om om zijn redactie
terugvindt
alle credits van de podcast die je net hoorde
vind je op standaard.be
schuinstreep podcast
reageren kan via podcast
atstandaard.be
bedankt voor het kijken